

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Met een schooladvies haal je de ambitie uit het onderwijs: Prof. Dr. Eddie Denessen over de gevolgen van een vroege selectie in het Nederlandse onderwijssysteem

Berkhout, S.

Citation

Berkhout, S. (2023). Met een schooladvies haal je de ambitie uit het onderwijs: Prof. Dr. Eddie Denessen over de gevolgen van een vroege selectie in het Nederlandse onderwijssysteem. *Bestuurskundige Berichten*, 38(1), 14-16. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4175651>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4175651>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Met een schooladvies haal je de ambitie uit het onderwijs

Prof. Dr. Eddie Denessen over de gevolgen van een vroege selectie in het Nederlandse onderwijssysteem

Sem Berkhout

Prof. dr. Eddie Denessen is bijzonder hoogleraar op het gebied van sociaal-culturele achtergronden aan de Universiteit Leiden en is daarnaast hoofddocent aan de Radboud Universiteit. In 1999 promoveerde Denessen aan de Radboud Universiteit met een onderzoek naar de verschillende opvattingen over wat goed onderwijs is en hoe sociaal-culturele achtergronden, zoals politieke overtuigingen en religieuze oriëntaties, daarbij een rol kunnen spelen. Na zijn promotie heeft Eddie Denessen verder onderzoek verricht rondom kansenongelijkheid in het onderwijs. Hij focuste specifiek op onderwerpen als de verwachtingen die leraren hebben van leerlingen, differentiatie in het onderwijs, schoolkeuze, schoolsegregatie en betrokkenheid van ouders. Hij heeft onder andere bijgedragen aan het rapport van de Onderwijsraad 'later selecteren, beter differentiëren' (Onderwijsraad, 2021). De Onderwijsraad is het adviesorgaan van de Nederlandse regering op het gebied van onderwijs. In het rapport 'later selecteren, beter differentiëren' adviseert de Onderwijsraad om de selectie van schoolniveau later plaats te laten vinden door het uitstellen van de selectie tot maximaal drie jaar na het voltooien van het primair onderwijs.

De Sociaal-Economische Raad (SER) stelt in een advies

aan het kabinet dat het onderwijssysteem in Nederland de kansenongelijkheid onder kinderen vergroot in plaats van verkleint (Sociaal-Economische Raad, 2021). De Onderwijsraad kwam met soortgelijke bevindingen in het rapport 'later selecteren, beter differentiëren' (Onderwijsraad, 2021). In Nederland worden leerlingen op jonge leeftijd geselecteerd op basis van hun niveau in het onderwijssysteem. De raad heeft gesteld dat vroege selectie van niveau en sterke differentiatie de kansen van leerlingen in het onderwijs beperken. Het selecteren van leerlingen op jonge leeftijd naar verschillende schoolniveaus kan negatieve effecten hebben op leerprestaties, motivatie, socialisatie en loopbanen. Denessen is het eens met de conclusies van de Onderwijsraad en is ervan overtuigd dat selectie op latere leeftijd van groot belang is voor het creëren van een kansrijker onderwijssysteem.

Waarom kan het uitstellen van de selectie naar niveau op de basisschool leerlingen meer kansen bieden in het onderwijs?

"Leerlingen ontwikkelen zich op verschillende momenten op unieke manieren. Het is daarom onmogelijk om op elk moment voor iedereen een specifiek niveau vast te stellen dat overeenkomt met hun volledige cognitieve capaciteiten. Dit geldt in het bijzonder voor leerlingen die zijn

opgegroeid in een minder educatieve omgeving, zoals een thuis waar ouders geen Nederlandse taal spreken of geen opleiding hebben gehad. Deze leerlingen komen vaak met een achterstand op school en hebben daarom meer tijd nodig om zich te ontwikkelen tot een bepaald niveau. In dergelijke omgevingen zijn leerlingen zeer afhankelijk van school om te leren.” Volgens Denessen “zijn ze dan niet in staat om in groep 8 te laten zien wat ze allemaal kunnen. Zogenoemde ‘laatbloeiërs’ hebben meer tijd nodig om evenveel kans te maken als iemand met dezelfde cognitieve capaciteiten die is opgegroeid in een meer educatieve omgeving.”

“Een niveau etiket demotiveert leerlingen zowel aan de onderkant als de bovenkant van de onderwijssladder”

“Het geven van een advies alleen al is het geven van een niveau etiket, waardoor een leerling zich gaat gedragen naar een bepaald advies of de leerling gaat presteren op het niveau dat hem of haar is toegewezen”. Denessen stelt: “dat je de ambitie een beetje uit het onderwijs haalt als je een leerling een etiket geeft. Dit geldt ook voor zowel een vwo-leerling als een vmbo-leerling die een niveau krijgt toegewezen. Met als gevolg dat een leerling niet meer hard zijn best doet om op niveau te presteren. Met een latere selectie van niveau weet de leerling nog niet welk niveau haalbaar is, wat ervoor zorgt dat de leerling meer zijn best gaat doen”.

“Door te wachten met selecteren geef je leerlingen de kans om langer van elkaar te leren. Dit is goed voor zowel de hoog- als de laagpresteerders”. Denessen heeft in zijn onderzoek naar samenwerken tussen verschillende niveaus aangetoond dat het uitleggen van stof aan laagpresteerders ook kan helpen om het begrip van hoogpresteerders te versterken (Denessen & Veenman, 2005). Er is vaak bezorgdheid dat hoog presterende leerlingen beperkt worden in de ontwikkeling als er een heterogene samenstelling zich voordoet (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2022). Het argument is dat het onderwijs baat bij heeft als het afgestemd is op cognitief sterke leerlingen om te voorkomen dat sterke leerlingen motivatie verliezen of onderpresteren. Op dit tegenargument reageert Denessen met: “velen geloven dat het onderwijs naar een gemiddeld niveau zakt als er niet vroeg gedifferentieerd wordt”,

maar volgens Denessen is er “geen enkel bewijs” dat dit bevestigt.

“Nederland is kampioen niveau denken”

Waar komen de ideeën over grote verschillen tussen niveaus vandaan?

Volgens Denessen zijn er “nergens in de wereld zoveel verschillende niveaus in het onderwijs als in Nederland.” In Nederland wordt er veel in niveaus gedacht. Denessen benadrukt “dat het niet de leerlingen zijn die een niveau hebben, maar de stof die wordt aangeboden.” Er wordt al snel in hokjes gedacht, waardoor je leerlingen minder kans geeft om uitdagendere stof te behandelen. Volgens Denessen wordt er in het Nederlandse onderwijssysteem veel gebruik gemaakt van differentiatie, waar dat niet altijd noodzakelijk hoeft te zijn. Hij geeft aan dat het “niet nodig is om bepaalde vakken te differentiëren op verschillende niveaus, zoals creative vakken. Bovendien is er een overlap in leesprestaties tussen leerlingen van verschillende niveaus”. Daarmee geeft het denken in hokjes niet een accuraat beeld van het werkelijke niveau van een leerling. Denessen verwijst hierbij naar een onderzoek in het rapport van de Onderwijsraad over de overlap van niveau

Prof. Dr. Eddie Denessen

op het gebied van begrijpend lezen (Inspectie van het Onderwijs, 2017). In het schooljaar 2015-2016 bleek dat de leesprestaties van de bovenste helft van de havo-leerlingen vergelijkbaar waren met die van de gemiddelde vwo-leerlingen. Ook waren de prestaties van de bovenste helft van de vmbo-kader leerlingen vergelijkbaar met die van de gemiddelde vmbo-g/t-leerlingen. De Onderwijsraad (2021) stelt “deze mate van overlap in prestaties is een indicatie dat de huidige selectie geen recht doet aan de capaciteiten van leerlingen, waardoor niet iedere leerling maximaal wordt uitgedaagd” (p. 24).

Is de overheid bezig met het ontwikkelen van beleid op basis van het advies van de Onderwijsraad?

Latere selectie in het onderwijs kan leiden tot meer kansengelijkheid en de overheid heeft daarom stappen genomen om brede brugklassen te stimuleren met subsidies (Ministerie OCW, 2021). Een brede brugklas is een schoolklas waarbij leerlingen van verschillende niveaus worden samengebracht. In plaats van te differentiëren naar het niveau van leerlingen, wordt er een bredere aanpak gekozen om leerlingen van verschillende niveaus langer de tijd te geven om gezamenlijk te ontwikkelen. De overheid heeft met de subsidieregeling voor een bottom-up benadering gekozen om brede brugklassen te stimuleren. Het initiatief om als school een brede brugklas in te voeren ligt bij de scholen zelf. Hoewel latere selectie gestimuleerd wordt door de overheid, is de overheid nog niet bereid om een top-down benadering te nemen en brede brugklassen op grote schaal in te voeren (Ministerie OCW, 2021). Volgens Denessen “zullen er bij de discussie over de landelijke invoering van brede brugklassen een aantal tegenargumenten naar voren komen, zoals bezorgdheid dat leraren dit niet aankunnen, angst dat er te grote verschillen in de klas zullen zijn, gevoel van onvoldoende intelligentie bij zwakpresterende leerlingen, of bezorgdheid dat hoogpresterende leerlingen ondergesneeuwd zullen raken.” Denessen ziet dat de keuze voor de top-down of bottom-up benadering bij de invoering van brede brugklassen een lastige bestuurskundige vraag is. “Zal de overheid het opleggen of is het voldoende als het via een bottom-up benadering wordt aangepakt?” Het invoeren van brede brugklassen op grote schaal is een uitdaging die volgens Denessen alleen door een “dappere minister” kan worden aangegaan.

Conclusie

Het huidige onderwijssysteem in Nederland bestaat uit veel verschillende niveaus en een vroege selectie.

Onderzoek van de Sociaal-Economische Raad (SER) en de Onderwijsraad wijst uit dat het huidige onderwijssysteem een negatief effect heeft op de kansen van leerlingen in het onderwijs. Denessen gelooft dat het uitstellen van de selectie naar niveau leerlingen meer kansen biedt in het onderwijs. Volgens Denessen kan er door uitstel van selectie rekening gehouden worden met de unieke ontwikkeling van leerlingen. Daarnaast biedt het uitstel meer kansen voor leerlingen die zijn opgegroeid in minder educatieve omgevingen. De Onderwijsraad adviseert om brede brugklassen in te voeren als oplossing voor de negatieve gevolgen van vroeg selecteren. In deze klassen zijn verschillende niveaus tot wel drie jaar na het primair onderwijs samengebracht. De overheid heeft wel al subsidies ingezet om brede brugklassen te stimuleren, maar is nog niet bereid om het op grote schaal in te voeren. De regering moet nu doorpakken om de kansen van leerlingen in het Nederlandse onderwijs te verbeteren.

Bibliografie

- Denessen, E., & Veenman, S. (2005). *De invloed van de groepssamenstelling op de participatie en het elaboratiedrag van leerlingen in een coöperatieve leersituatie*. Geraadpleegd op 4 januari 2023, van <https://webserver.kempel.nl/kennisobjecten/KO%20HdK%20CL/materiaal/Artikelen/ord2005groepssamenstelling.pdf>
- Sociaal-Economische Raad (2021). *Gelijke kansen in onderwijs*. Geraadpleegd op 4 januari 2023, van <https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2021/gelijke-kansen-in-onderwijs>.
- Inspectie van het Onderwijs (2017). *De Staat van het Onderwijs. Onderwijsverslag 2015-2016*. Geraadpleegd op 4 januari 2023, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2017/04/12/staat-van-het-onderwijs-2015-2016>
- Onderwijsraad (2021). *Later selecteren, beter differentiëren*. Geraadpleegd op 4 januari 2023, van <https://www.onderwijsraad.nl/themas/publicaties/adviezen/2021/04/15/later-selecteren-beter-differentieren>
- Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap (2021). *Subsidieregeling heterogene brugklassen [Webinar]*. Geraadpleegd op 4 januari 2023, van <https://channel.royalcas.com/ministerieocw/#!/ministerieocw/20211006-1?la=nl&hash=0E1EF49F994094D96BA36A>
- FDC6E200B